

PRZEWODNIK DLA NAUCZYCIELI

Materiały edukacyjne do filmu „Jack Strong”

w reżyserii Władysława Pasikowskiego
(film w kinach od 7 lutego)

Czym jest patriotyzm? Co znaczyło być patriotą w czasach PRL-u? Co to znaczy być patriotą w III Rzeczypospolitej? Wielu młodych Polaków szuka odpowiedzi na te pytania. Warto wesprzeć ich w budowaniu wyjaśnień, które będą efektem samodzielnego i krytycznego myślenia. Historia przecież się nie kończy. Dawne definicje mogą tracić przydatność i od umiejętności tworzenia nowych będą zależały działania patriotów w przyszłości.

Dla przeciętnego ucznia, któremu zależy na zrozumieniu tego, czego się uczy, poznawanie historii Polski może wydawać się trudne. Zwłaszcza, gdy chodzi o historię ostatnich 200 lat. W 1795 roku Polska znika z mapy Europy, potem w trochę innym miejscu pojawia się Królestwo Polskie z carem Rosji jako królem. W XIX wieku jedni Polacy walczą z Rosją, po kolejnych klęskach są zsyłani w głąb Syberii, inni z tą samą Rosją chcą współpracować, dorabiają się majątków na handlu z nią, robią kariery w jej administracji i wojsku. Większość prawdopodobnie chce wieść bezpieczne i spokojne życie.

Koniec I wojny światowej to narodziny II Rzeczypospolitej, której terytorium już po kolejnych dwudziestu latach zostaje zajęte przez wojska hitlerowskich Niemiec i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) - państwa w pewnym sensie kontynuującego rosyjską politykę ekspansji na zachód.

Koniec II wojny światowej to pojawienie się państwa polskiego o innych granicach niż Rzeczpospolita I i II. Państwa, którego władze, ustrój polityczny i gospodarczy, międzynarodowe sojusze nie wynikają z demokratycznie wyrażonej woli Polaków. Są one efektem rozwiązań narzuconych przez ZSRR, którego armia po zwycięstwie nad Niemcami pozostawiła tutaj swoje garnizony i wobec którego posłuszni są Polacy teraz rządzący krajem.

Europa podzielona zostaje „żelazną kurtyną” (jak powiedział Winston Churchill w 1946 roku). Polska wchodzi w skład Układu Warszawskiego – militarnego porozumienia służącego dla ZSRR do pełniejszego podporządkowania sobie wojsk krajów tzw. demokracji ludowej. Tak nazywane są kraje, które uzależnił od siebie Związek Radziecki i w których wprowadzono ustrój polityczny na wzór jego ustroju. Po drugiej stronie wspólne dowództwa wojskowe powołują państwa wchodzące w skład Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), w którym dominującą rolę odgrywa USA. Rywalizacja między tymi dwoma blokami państw, nazwana *zimną wojną*, zdominuje sytuację międzynarodową przez późniejsze pół wieku. Na jej kształt wywiera wpływ stworzenie nowej broni zdolnej do unicestwienia milionów ludzi – broni atomowej, której siłę pokazali Amerykanie, zrzucając bomby na dwa japońskie miasta. ZSRR i USA rozbudowują swoje arsenały atomowe. Konstruują rakiety zdolne do przeniesienia głowic atomowych w dowolny punkt Ziemi, niejako przy okazji rozwijając technologie służące do cywilnego wykorzystania przestrzeni kosmicznej. Oba państwa wkrótce mają tyle rakiet z głowicami atomowymi, że ich użycie wystarczyłoby do wielokrotnego zamienienia terytorium przeciwnika w radioaktywną

pustynię. ZSRR kontroluje zależne od siebie państwa, nie wahając się wysłać wojsk, jeżeli społeczeństwo któregoś z nich domaga się zmiany narzuconego ustroju politycznego. Tak dzieje się na Węgrzech i w Czechosłowacji. ZSRR dąży też do rozszerzenia strefy swoich wpływów poprzez wspieranie ruchów komunistycznych nawet na innych kontynentach. Stany Zjednoczone starają się powstrzymać te działania. Oba państwa angażują się w konflikty zbrojne toczone w Azji Południowo-Wschodniej, Ameryce Południowej, Afryce. Lecz jest to ograniczone zaangażowanie – zazwyczaj wysyła się doradców wojskowych, broń. Bardzo aktywnie działają wywiady, chcąc poznać tajemnice przeciwnika. Wysłanie własnych wojsk – choć się zdarza jak np. w Wietnamie – jest ryzykowne. Gdy któreś z mocarstw czuje się zbyt zagrożone, wówczas w stan gotowości podnoszone są ich siły atomowe. Kilkakrotnie wydawało się, że od wybuchu wojny, która mogłaby oznaczać koniec cywilizacji, dzieliły już tylko minuty. Tak było w 1962 roku podczas tzw. kryzysu kubańskiego, gdy u wybrzeży Kuby spotkały się okręty wojenne USA i ZSRR. Po tym wydarzeniu w Moskwie i Waszyngtonie zamontowano specjalny „czerwony telefon” łączący bezpośrednio przywódców obu państw.

Wyścig zbrojeń z jednej strony prowadzi do szybkiego rozwoju technologii, z drugiej wymaga ponoszenia olbrzymich kosztów. Na wynik rywalizacji coraz większy wpływ zaczyna wywierać sytuacja gospodarcza. W ZSRR i zależnych od niego państwach funkcjonuje gospodarka centralnie planowana. W porównaniu z nią gospodarka wolnorynkowa, dominująca w USA i Europie zachodniej, jest znacznie wydajniejsza. Gdy latach 80-tych prezydent Reagan ogłasza rozpoczęcie bardzo kosztownego i wymagającego technologicznie programu „gwiazdnych wojen” okazuje się, że gospodarka ZSRR nie jest już w stanie ponieść kosztów zbrojeń. W Moskwie Michaił Gorbaczow rozpoczyna proces ograniczonych reform, które mają umożliwić rozwój gospodarczy. Decyduje też o rezygnacji z utrzymywania w dalszej zależności państw podporządkowanych ZSRR. Ich społeczeństwa wypowiadają posłuszeństwo narzuconym władzom. W Polsce powstaje *Solidarność* i choć stan wojenny zatrzymał zmiany na blisko 10 lat, to w 1991 r. odbywają się pierwsze w pełni demokratyczne wybory, a w 1993 z naszego kraju wycofują się ostatni rosyjscy żołnierze (sam ZSRR już wówczas nie istnieje). Polska odzyskuje w pełni niepodległość, którą straciła w 1939 roku. Podobne zmiany zachodzą w sąsiednich państwach. *Zimna wojna* kończy się. W 1991 roku przestaje istnieć Układ Warszawski. W 1999 roku Polska staje się członkiem NATO.

Wśród wielu wydarzeń mających wpływ na przebieg *zimnej wojny* szczególne miejsce zajmuje działalność Ryszarda Kuklińskiego - pułkownika Ludowego Wojska Polskiego, który dostarczył Amerykanom informacje o trudnym do przecenienia znaczeniu na temat przygotowań militarnych państw Układu Warszawskiego. Dyrektor amerykańskiej Centralnej Agencji Wywiadowczej George Tenet powiedział: „Pułkownik Kukliński (...) pomógł powstrzymać zmianę zimnej wojny w wojnę gorącą”. Były doradca prezydenta USA ds. bezpieczeństwa narodowego prof. Zbigniew Brzeziński nazwał płk. Kuklińskiego „pierwszym polskim oficerem w NATO”. W Polsce opinie na temat jego działalności są bardzo zróżnicowane. Autorzy jednych opinii mówią o nim jako o bohaterze, inni wskazują na złamanie przez niego przysięgi wojskowej i współpracę z wywiadem kraju, który wówczas był oficjalnym wrogiem państwa polskiego.

Znaczącym głosem w sprawie pułkownika Ryszarda Kuklińskiego jest film „Jack Strong”, którego reżyserem i autorem scenariusza jest Władysław Pasikowski. Twórca ten

zasłynął jako autor świetnych filmów sensacyjnych, wielokrotnie nagradzanych przez krytyków i cieszących się uznaniem widzów. W filmie „Jack Strong”, skonstruowanym zgodnie z najlepszymi zasadami kina sensacyjnego, Władysław Pasikowski przedstawia swoją wizję fragmentu najnowszej historii Polski. Talent i doświadczenie reżysera w realizowaniu trzymających w napięciu historii w połączeniu z ciekawym i wzbudzającym żywe dyskusje tematem są gwarancją rozrywki, która jednocześnie jest zaproszeniem do refleksji o sprawach ważnych dla Polaków.

Poniżej przedstawiam osiem scenariuszy zajęć, które można wykorzystać na godzinach wychowawczych, lekcjach historii i wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego oraz wiedzy o kulturze w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Każdy ze scenariuszy jest zaproszeniem uczniów do dyskusji oraz do samodzielnych rozważań. Dążyłem do tego, aby nie było tam gotowych tez o głównym bohaterze, ludziach go otaczających i problemach, z którymi przychodzi mu się mierzyć. Proponuję, aby nauczyciel był tylko i aż tym, który skłania do myślenia i pomaga młodym ludziom uczyć się dokonywania własnych wyborów i formułowania świadomych ocen. Od tych umiejętności będzie zależało to, czego dokonają w przyszłości.

Opracowanie: Artur Brzeziński, Centrum Projektów Edukacyjnych Rozwojowych
na zlecenie Vue Movie Distribution, Warszawa, ul. Mokotowska 49, tel. (22) 223 00 00

1. Temat: **Różne oblicza patriotyzmu, czyli historia Polski dla myślących.**

Propozycja lekcji historii w szkole ponadgimnazjalnej lub zajęć koła zainteresowań (także w gimnazjum).

Podczas tych zajęć uczniowie zastanowią się nad kryteriami, według których można oceniać postawy wybranych postaci historycznych wobec sytuacji, w jakiej znajdowali się Polacy w XIX i XX w.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Na początku zajęć zapytaj:

- *Jak rozumiecie pojęcie „patriotyzm”?*
- *Jak, waszym zdaniem, postępuje patriota?*

Nie komentuj wypowiedzi uczniów. Przedstaw uczniom krótką historię pewnego Polaka, który żył na przełomie XVIII i XIX wieku w okresie upadku I Rzeczypospolitej i wydarzeń, które doprowadziły do ukształtowania się nowego porządku w dziewiętnastowiecznej Europie.

X urodził się w 1775 roku. Ukończył szkołę artylerii w Warszawie i w 1790 zaczął służbę w armii polskiej w stopniu podporucznika. Uczestniczył w wojnie z Rosją w 1792 r. oraz w powstaniu kościuszkowskim. W 1798 r. X wstąpił do Legionów Polskich we Włoszech i tam dostał się do niewoli austriackiej. Potem służył w armii Księstwa Warszawskiego utworzonego przez Napoleona Bonaparte. W kampanii 1813 r. wstawił się bohaterską obroną Zamościa przed wojskami rosyjskimi. Od 1815 pełnił służbę na coraz wyższych stanowiskach w wojsku i rządzie Królestwa Polskiego, którego królem był car Rosji. X został zabity pewnej jesiennej nocy na ulicy w Warszawie przez grupę zbuntowanych uczniów szkoły wojskowej, którym nakazał powrót do koszar.

Zapytaj uczniów:

- *Co sądzicie o patriotyzmie tej postaci? Dlaczego tak myślicie?*

Następnie przedstaw losy innego Polaka, który żył w tym samym okresie:

Y urodził się w 1786 r. Służąc w wojsku Księstwa Warszawskiego, uczestniczył w wielu bitwach z Rosjanami. W 1817 został awansowany do stopnia majora wojsk Królestwa Polskiego, którego królem był car Rosji. W 1821 utworzył nielegalną organizację - Narodowe Towarzystwo Patriotyczne. Jej celem była odbudowa Polski w granicach sprzed I rozbioru na drodze walki zbrojnej. W 1822 r. policja wpadła na trop organizacji i Y został aresztowany. W 1824 sąd wojskowy skazał go na 9 lat ciężkiego więzienia. W 1825 Y był jednym z inicjatorów buntu więźniów, za co został skazany na karę śmierci, którą później zamieniono na 14 lat więzienia, karę publicznej chłosty i zakucie rąk i nóg w kajdany. W 1830 Y został wywieziony w głąb Rosji, gdzie był nadal więziony mimo upływu wyroku. Zmarł w więzieniu w 1868 r.

Zapytaj uczniów:

- *Co sądzicie o patriotyzmie tej postaci? Dlaczego tak myślicie?*

Wyjaśnij uczniom że X to Maurycy Hauke, a Y to Walerian Łukasiński. Losy tych dwóch postaci zetknęły się w 1824 roku. Generał Maurycy Hauke był członkiem sądu wojkowego, który skazał majora Waleriana Łukasińskiego za „usiłowanie zbrodni stanu”. Ci dwaj Polacy stali się wówczas przeciwnikami.

Zapytaj uczniów:

- *Co waszym zdaniem ich łączy? Jakie mogą mieć wspólne poglądy, wartości?*
- *Co waszym zdaniem ich dzieli? Jakie mogą mieć odmienne poglądy, wartości?*

Uczniowie swoje uwagi mogą zapisać w tabeli:

	generał Maurycy Hauke	major Walerian Łukasiński
		
Łączy ich:		
Dzieli ich:		

Zwróć uwagę uczniów, że 1795 roku, po dokonaniu III rozbioru Rzeczypospolitej, jej ostatni król Stanisław August zrzekł się korony na rzecz Rosji. Od tego momentu carowie Rosji rościli sobie pretensje do tytułu królów Polski. W 1815 roku z części ziem Rzeczypospolitej zajętych przez Rosję na mocy traktatu rosyjsko-austriacko-pruskiego utworzono Królestwo Polskie – z własną konstytucją, rządem, sejmem, armią, budżetem, którego królem został car Rosji. Dla części Polaków było to państwo polskie, którego władzom należało być wiernym, pomimo tego, że Królestwo obejmowało tylko część ziem dawnej Rzeczypospolitej, że królem był car Rosji (państwa, które Rzeczypospolitą pokonało) oraz również mimo tego, że wpływ Rosjan na sytuację w Królestwie był daleko większy niż wynikało to z konstytucyjnych ustaleń. Taką postawę przyjął m.in. gen. Maurycy Hauke. Zdaniem innych Polaków Królestwo Polskie było zniewolone przez Rosję i należało dążyć do uwolnienia się spod jej wpływu. Tak sytuację zapewne widział Walerian Łukasiński. Tak też tą sytuację widzieli podchorążowie, którzy w nocy 29 listopada 1830 r. rozpoczynając powstanie listopadowe, zabili gen. Maurycego Hauke, gdy ten ich nie poparł.

Zapytaj uczniów:

- *Gdybyście żyli w tamtych czasach, która z postaw byłaby wam bliższa – generała Haukego, czy majora Łukasińskiego?*

Następnie tę grupę uczniów, która wskazała Waleriana Łukasińskiego poproś o przygotowanie listy argumentów uzasadniających ich wybór. Druga grupa uczniów przygotowuje argumenty uzasadniające wybór Maurycego Haukego. Poleć aby uczniowie w swoich odpowiedziach zwrócili uwagę na wartości jakimi kierowali się ci Polacy. Po zakończeniu pracy poproś obie grupy o przedstawienie swoich argumentów. Zwróć uwagę uczniów, że w tym przypadku ważną kwestią jest rozstrzygnięcie, w jakim stopniu Królestwo Polskie było niepodległym państwem. Zaznacz, że w historii Polski sąd nad Walerianem Łukasińskim to nie jedyny moment, w którym polscy oficerowie sądzą innego oficera i obie strony uważają, że służą interesowi swojego kraju.

W roku 1984 w Warszawie na karę śmierci został skazany przez sąd wojskowy płk Ryszard Kukliński. O tym, co ten oficer zrobił, kiedy i w jakich warunkach żył i pracował, uczniowie dowiedzą się, oglądając film „Jack Strong”. Wyjaśnij, że ich zadaniem będzie zwrócenie uwagi na patriotyzm pokazanych w filmie polskich oficerów - płk. Kuklińskiego i jego kolegów - oficerów, z którymi pracował.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o nim sądzicie? Co zwróciło waszą szczególną uwagę?*

Następnie poleć, aby uczniowie wyjaśnili, w jakim okresie dzieje się akcja filmu oraz wymienili pokazane postaci polskich oficerów. Uwagi uczniów zapisz na tablicy. Wyjaśnij, że na tej lekcji uczniowie będą rozmawiali o tym, jak w okresie pokazanym w filmie polscy oficerowie mogli rozumieć pojęcie patriotyzmu.

Zapytaj uczniów:

- *Jakich potrzebujecie dodatkowych informacji na temat powojennej historii Polski, aby lepiej przygotować się do dyskusji na ten temat?*

Pytania uczniów zapisz na tablicy, a następnie zapytaj, czy ktoś w klasie zna odpowiedzi. Jeżeli będzie to konieczne podaj uczniom potrzebne informacje.

Wyjaśnij, że zadaniem uczniów będzie odpowiedzenie na pytania:

- *Co sądzicie o patriotyzmie pułkownika Kuklińskiego i jego kolegów, oficerów wojska polskiego? Dlaczego?*
- *Gdybyście byli oficerami wojska polskiego w tamtych czasach, co dla was by oznaczało bycie patriotą?*

Zaproponuj uczniom dyskusję wokół ich odpowiedzi na te pytania. Podczas tej dyskusji pełnij jedynie rolę strażnika zasad i eksperta, który może wypowiedzi uczniów uzupełnić poprzez odwołanie się do faktów. Ważnym jest, aby w czasie tej dyskusji uczniowie mieli okazję formułować samodzielne opinie.

Następnie zapytaj:

- *Co dzisiaj dla was oznacza bycie patriotą?*

Podziel uczniów na zespoły i poleć im opracowanie odpowiedzi na te pytanie. Po zakończeniu pracy poproś przedstawicieli zespołów o przekazanie swoich ustaleń i przedyskutowanie ich z kolegami. W ostatniej części zajęć poproś, aby uczniowie przedstawili swoją opinię, kończąc zdanie: *Moim zdaniem patriota to osoba, która...*

2. Temat: Władysław Pasikowski, czyli jak robi się dobre filmy.

Propozycja godziny wychowawczej, lekcji języka polskiego, wiedzy o kulturze w szkole ponadgimnazjalnej lub zajęć koła zainteresowań (także w gimnazjum).

Podczas tych zajęć poznają dokonania jednego z najlepszych współczesnych polskich reżyserów oraz specyfikę filmów sensacyjnych.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Na tablicy zapisz tytuły filmów: „Skyfall”, „Psy”, „Iron Man”. Zapytaj uczniów:

- *Czy oglądaliście któryś z tych filmów? Może coś o nich słyszeliście?*

Poproś uczniów, którzy widzieli wymieniony film lub filmy o krótkie opisanie swoich wrażeń:

- *Co wam się w nich podobało?*
- *O czym opowiadały?*

Zapytaj:

- *Co, waszym zdaniem, może łączyć te wszystkie filmy?*

Wyjaśnij, że filmy przypisywane są do różnych kategorii m.in. dla poinformowania widza o tym, czego może się spodziewać. „Iron Man” to - zgodnie z opisami dystrybutorów - film fabularny sensacyjny, fantastyczno-naukowy. Wszystkie wskazane filmy są określane właśnie mianem filmów sensacyjnych.

Zapytaj uczniów:

- *Jakie inne filmy sensacyjne widzieliście? (ich tytuły zapisz na tablicy)*

Zaproponuj, aby uczniowie przedstawili i przedyskutowali swoje odpowiedzi na pytanie:

- *Jakie cele stawiają sobie autorzy takich filmów?*

Wyjaśnij, że film „Psy” (wcześniej wymieniony wśród innych) został uznany w 2012 roku za najlepszy polski film sensacyjny. Jego reżyser Władysław Pasikowski był wielokrotnie nagradzany także na międzynarodowych festiwalach i zdaniem wielu krytyków filmowych (a także zdaniem całej rzeszy widzów) jest uznawany za jednego z najlepszych polskich reżyserów.

Zapytaj uczniów:

- *Jakie widzieliście filmy w reżyserii Władysława Pasikowskiego?*
- *Co o nich sądzą?*

Już pierwszy film „Kroll” z 1992 r. przyniósł reżyserowi uznanie specjalistów i widzów. Kolejne filmy m.in. „Psy”, „Psy 2: Ostatnia krew”, „Operacja Samum”, „Demony wojny wg Goi”, serial „Glina” potwierdzały jego talent i umiejętności. Pasikowski był także autorem scenariuszy większości z nich. W 2012 r. w kinach ukazał się jego film „Pokłosie” mówiący o relacjach polsko-żydowskich. Film, nominowany w 2013 do Orła – Polskiej Nagrody Filmowej, przedstawia wizję autorów tego, jak wyglądały te relacje w czasie II wojny światowej i jaki mają wpływ na współczesność.

Zaproponuj, aby uczniowie utworzyli kilkusobowe zespoły (np. złożone z fanów jednego filmu). Wyjaśnij, że zadaniem każdego zespołu jest przygotowanie uniwersalnego przepisu na dobry film sensacyjny. Swoje przepisy uczniowie mogą oprzeć na konstrukcji oglądanych filmów sensacyjnych. Mogą też dodać własne pomysły. Przepis może mieć dowolną formę (np. zgodnie z zasadą receptur kucharskich: „Weź jednego przystojnego aktora, dodaj do niego...”).

Na zakończenie poproś przedstawicieli zespołów o zaprezentowanie swoich prac. Po przedyskutowaniu tych pomysłów zaproponuj uczniom stworzenie jednego „klasowego” przepisu na dobry film sensacyjny.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Jak wam się podobał film „Jack Strong”?*

Poproś, aby uczniowie wskazali silne strony tego filmu. Zapisz je na tablicy. Zwróć uwagę, że cechą dobrego filmu sensacyjnego jest wzbudzanie napięcia emocjonalnego u widzów. Źródłem tego napięcia są np. nagłe zagrożenia, z jakimi mierzą się główni bohaterowie, nagłe zwroty akcji. Zaproponuj wspólne przygotowanie wykresu pokazującego natężenie emocji w poszczególnych scenach filmu.

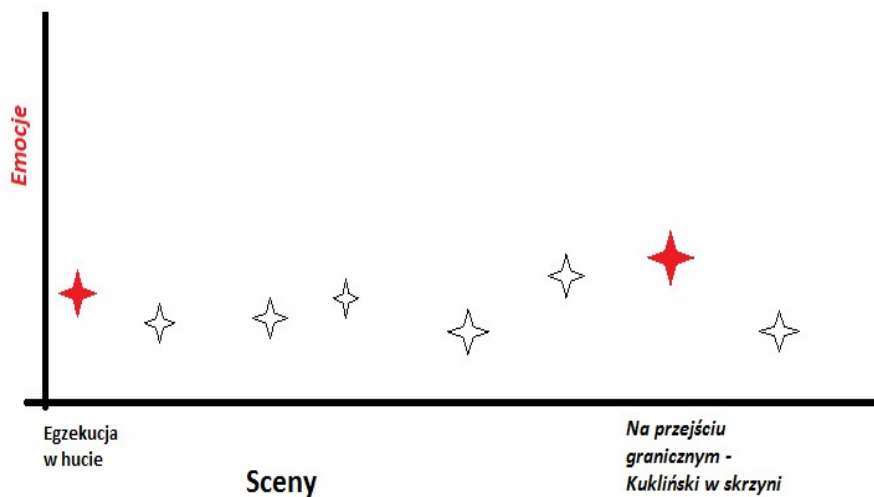
Na tablicy narysuj oś poziomą i poproś, aby uczniowie zaznaczyli na niej zapamiętanie sceny w kolejności ich pojawiania się. Następnie poproś, aby uczniowie na osi pionowej zaznaczyli ocenę poziomu emocji, jakie w nich wzbudziły te sceny.

Potem zapytaj:

- *Która scena, waszym zdaniem, była najbardziej emocjonująca?*

Powiedz, że emocje związane z tą sceną będą punktem odniesienia dla pozostałych scen. Przypisz jej np. 5 punktów i zaznacz na wykresie.

Poleć, aby uczniowie uzupełnili cały wykres. Uczniowie mogą sporządzić indywidualne wykresy lub jeden wspólny.

Zapytaj:

- *Jak to, co widzieliście, ma się do „klasowego” przepisu na dobry film sensacyjny?*
- *W jakim stopniu, waszym zdaniem, ten film zasługuje na miano dobrego filmu sensacyjnego?*
- *Dlaczego tak sądzicie?*

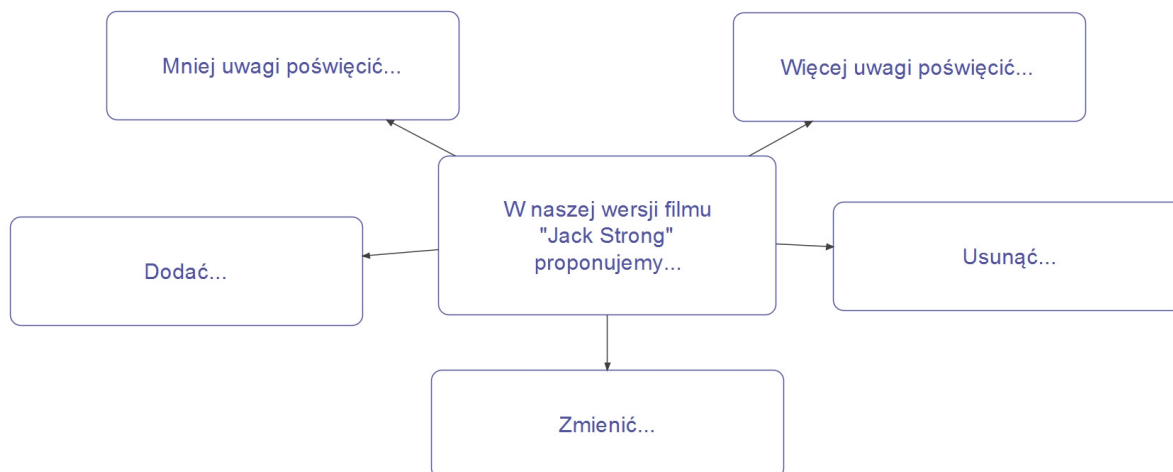
Zaproponuj uczniom dyskusję między sobą na temat tego filmu. W jej trakcie pełnij jedynie rolę strażnika zasad. Zwracaj uwagę, aby uczniowie uzasadniali swoje opinie.

W następnej części zajęć poleć, aby uczniowie pracując w zespołach, zaproponowali swoje pomysły na zmiany w filmie.

Zapytaj:

- *Jakie elementy filmu byście zmienili? Jakie nowe byście wprowadzili? Z jakich byście zrezygnowali? Jakie rozwinęli? Jakie ograniczyli?*

Propozycje uczniów mogą dotyczyć dowolnych elementów filmu, m.in. opowiedzianej historii, doboru aktorów, ich gry, muzyki, scenografii. Zespoły swoje prace mogą przygotować w formie poniższego schematu.

Po zakończeniu pracy poproś uczniów o przedstawienie pomysłów. Zwróć uwagę, aby uczniowie uzasadniali proponowane zmiany.

Praca domowa może polegać na obejrzeniu innego filmu Władysława Pasikowskiego oraz napisaniu jego recenzji.

3. Temat: **Rzeczpospolita 2.5, czyli komu był wierny płk Kukliński.**

Zajęcia historii, wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

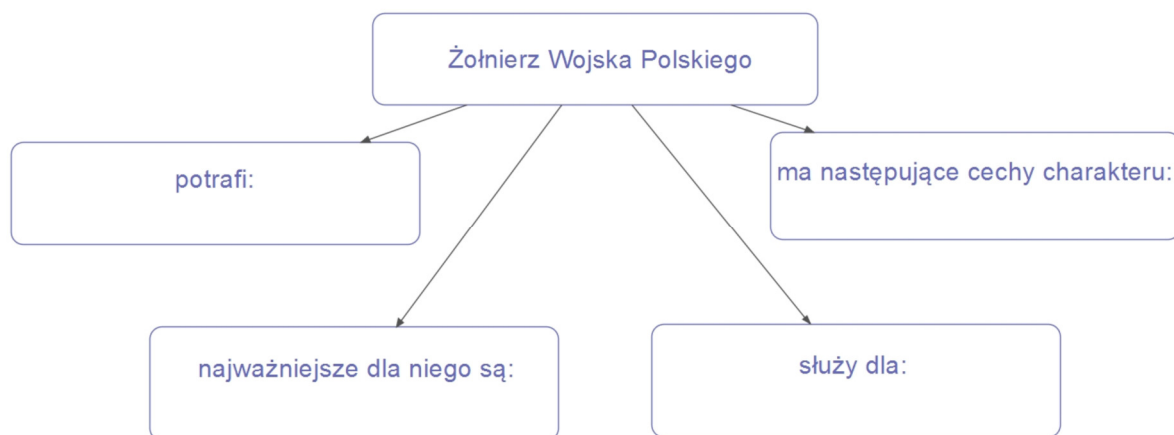
Podczas tych zajęć uczniowie poznają jeden z aspektów funkcjonowania państwa polskiego w drugiej połowie XX wieku oraz zastanowią się nad obowiązkami żołnierzy.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Zapytaj uczniów:

- *Co sądzicie o służbie w wojsku?*
- *Komu, waszym zdaniem, mają „służyć” żołnierze?*

Wysłuchaj opinii i poproś, aby uczniowie opisali, jaki, ich zdaniem, powinien być żołnierz Wojska Polskiego. Po przedyskutowaniu uczniowie swoje pomysły mogą wpisać do schematu:

W następnej części zajęć zwróć uwagę, że posiadanie sił zbrojnych jest jednym z podstawowych atrybutów państwa. Poproś, aby uczniowie wspólnie z kolegą/koleżanką z ławki zastanowili się nad wyjaśnieniem pojęcia *państwo*.

Zapytaj:

- *Jak możecie wyjaśnić, czym jest demokratyczne państwo?*
- *Czym się charakteryzuje?*
- *Jakie pełni funkcje?*

Pomysły uczniów zapisz na tablicy. Omawiając je z uczniami, zwróć uwagę, że państwo jest organizacją sprawującą władzę nad ludnością zamieszkującą terytorium wyodrębnione granicami. Władza jest suwerenna - nie zależy w swoich decyzjach od innych państw.

W państwie demokratycznym źródłem władzy są jego obywatele uczestniczący w wolnych wyborach osób wchodzących w skład organów państwa. Opis funkcjonowania najwyższych organów państwa, praw i obowiązków obywateli zazwyczaj zawierany jest w konstytucji. Jedną z podstawowych funkcji państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa swoim mieszkańcom. W tym celu państwo powołuje siły zbrojne.

Wyjaśnij, że obecną konstytucję przyjęto w ogólnopolskim referendum w 1997 roku. Rozdaj uczniom fragment jej preambuły:

„W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski [...] nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, [...] pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej [...]. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi. [...]”

Zapytaj uczniów:

- **Jakie okresy historii państwa polskiego określane są mianem Pierwszej, Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej?**

Historia I Rzeczypospolitej zakończyła się rozbiorami w XVIII wieku. II Rzeczypospolita powstała po I wojnie światowej, a II wojna światowa była jej końcem. III Rzeczypospolitą ustanawiała konstytucja z 1997 roku. Pozostaje luka blisko 50 lat pomiędzy II i III Rzeczypospolitą. W tym okresie oficjalna nazwa państwa brzmiała Polska Rzeczypospolita Ludowa.

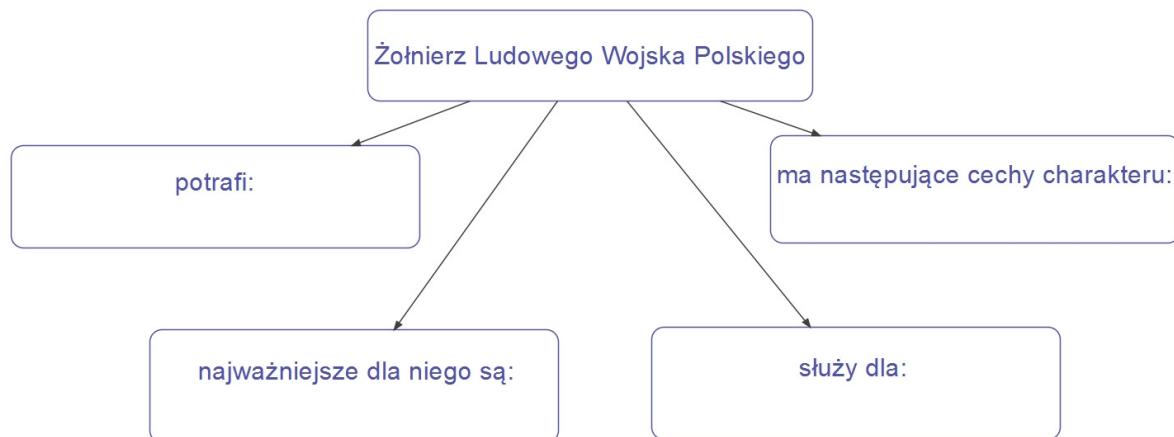
Rozdaj uczniom (lub wyświetl) treść przysięgi wojskowej z 1952 r.

„Ja, obywatel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, stając w szeregach Wojska Polskiego, przysięgam Narodowi Polskiemu być uczciwym, zdyscyplinowanym, mężnym i czujnym żołnierzem, wykonywać dokładnie rozkazy przełożonych i przepisy regulaminów, dochować ściśle tajemnicy wojskowej i państwowej, nie splamić nigdy honoru i godności żołnierza polskiego. Przysięgam służyć ze wszystkich sił Ojczyźnie, bronić niezłomnie praw ludu pracującego, zawarowanych w Konstytucji, stać nieugięcie na straży władzy ludowej, dochować wierności Rządowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Przysięgam strzec niezłomnie wolności, niepodległości i granic Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przed zakusami imperializmu, stać nieugięcie na straży pokoju w braterskim przymierzu z Armią Radziecką i innymi sojusznicznymi armiami i w razie potrzeby nie szczędząc krwi ani życia mężnie walczyć w obronie Ojczyzny, o świętą sprawę niepodległości, wolności i szczęścia ludu. Gdybym nie bacząc na tę moją uroczystą przysięgę obowiązek wierności wobec Ojczyzny złamał, niechaj mnie osiągnie surowa ręka sprawiedliwości ludowej”.

Poleć odczytanie dokumentu, a następnie zapytaj:

- *Które fragmenty tej przysięgi są dla was niejasne, które was zaintrygowały?*

Zwróć uwagę na dwa fragmenty: „stać nieugięcie (...) w braterskim przymierzu z Armią Radziecką” oraz „stać nieugięcie na straży władzy ludowej”. Wróć do zapisów z początku zajęć na temat żołnierza wojska polskiego. Poproś, aby na podstawie tego dokumentu uczniowie sporządzili schemat charakteryzujący żołnierza Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Zapytaj:

- *Jakie macie refleksje, gdy porównacie schematy z początku i końca zajęć?*

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film Władysława Pasikowskiego „Jack Strong” opowiadający o losach pewnego polskiego żołnierza w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Ich zadaniem podczas seansu będzie zwrócenie uwagi na zawartą w filmie wizję relacji pomiędzy polskimi oficerami a oficerami armii ZSRR, konsekwencji dla Polaków sojuszu z ZSRR oraz na działania, jakie prowadziło wojsko polskie wobec mieszkańców kraju.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o sądzicie o filmie? Co zwróciło waszą szczególną uwagę?*
- *Co jest głównym tematem filmu?*

Wysłuchaj opinii uczniów i poproś, aby odpowiedzieli na pytania:

- *Jak pokazane są relacje pomiędzy polskim oficerami a oficerami sowieckimi?*
- *Jakie konsekwencje sojuszu Polski z ZSRR są przedstawione w filmie?*
- *Jak twórcy filmu pokazali zachowania wojska polskiego wobec Polaków?*

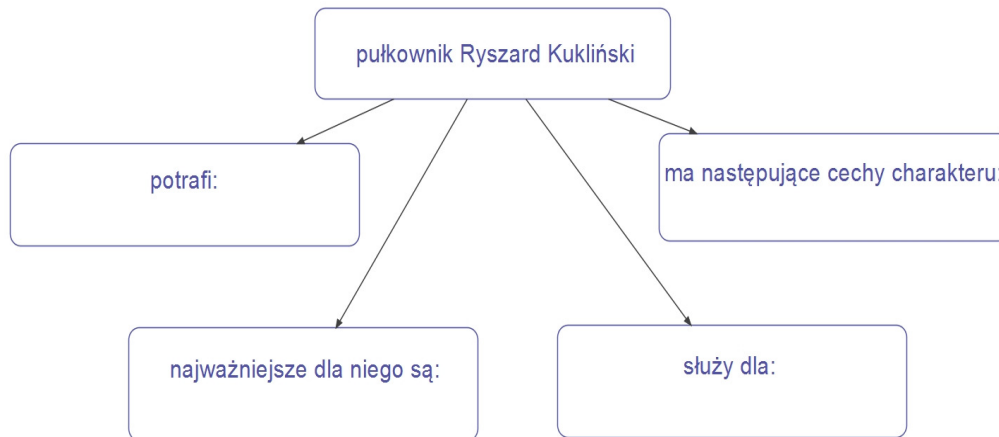
Wysłuchaj odpowiedzi uczniów. Zapytaj:

- *Co sądzicie o filmowej wizji postawy oficerów?*

- *Jakie wywołuje to w was uczucia?*

Wyjaśnij, że w okresie 50-ciu lat pomiędzy II i III Rzeczpospolitą państwo polskie było rządzone przez ludzi, którzy sprawowali w nim władzę dzięki armii obcego państwa („Armii Radzieckiej”) i zachowywali ją poprzez stosowanie przemocy wobec mieszkańców. Narzędziem tej przemocy było wojsko polskie, którego żołnierze przysięgali właśnie „stać nieugięte na straży władzy ludowej”.

W następnej części zajęć zaproponuj, aby uczniowie pracując w parach, sporządzili analizę postaci głównego bohatera filmu zgodnie z wykorzystanym już schematem.

Po zakończeniu pracy poproś uczniów o sporządzenie i przedyskutowanie jednego wspólnego schematu pokazującego postać głównego bohatera.

Zapytaj:

- *Jakie macie refleksje, gdy porównacie ten schemat i schematy sporządzone na poprzednich zajęciach?*
- *Co sądzicie o postawie pułkownika Kuklińskiego?*

Wysłuchaj opinii uczniów, nie komentując ich. Na zakończenie zwróć uwagę uczniów, że obraz pułkownika Kuklińskiego to wizja twórców filmu.

Zapytaj:

- *W jakim stopniu, waszym zdaniem, ta wizja wydaje się wam prawdziwa?*
- *Dlaczego tak sądzicie?*

Po przedyskutowaniu wypowiedzi uczniów zapytaj:

- *Jak można sprawdzić, na ile ta wizja zgodna jest z rzeczywistością?*
- *Jakie korzyści mogłoby przynieść wam to sprawdzenie?*
- *Kto z was chciałby się tym zająć?*

Na jednych z kolejnych zajęć chętni uczniowie mogą przedstawić wyniki swoich poszukiwań.

4. Temat: **Gry wojenne, czyli u progu III wojny światowej.**

Propozycja lekcji historii, wiedzy o społeczeństwie, godziny wychowawczej, zajęć koła zainteresowań w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Zapytaj uczniów:

- *W jakie gry komputerowe gracie?*
- *Co jest tematem tych gier?*
- *Czy wśród nich są gry na temat wojny?*

Powiedz uczniom:

Wyobraźcie sobie grę, w której możecie wcielić się w przywódcę jednego z Imperiów – Zła lub Dobra. Oba imperia toczą ze sobą wojnę na mapie Europy. Każde Imperium posiada liczną armię – żołnierzy, czołgi, samoloty. Każde też dysponuje specjalną bronią nazywaną bronią H. Użycie tej broni na jakimś terytorium oznacza, że wszystko co tu żyje zginie, a terytorium to nie będzie niedostępne dla obu stron. W tej grze możecie grać sami lub w zespołach. Wówczas w zespole jeden gracz jest przywódcą Imperium i najsilniejszym graczem, a inni jego sojusznikami. Gra wymaga umiejętności strategicznych, planowania i szybkiego podejmowania decyzji – zwłaszcza o użyciu broni H. Jeżeli jedna strona użyje jej pierwsza, to druga może ponieść takie straty, że już nie będzie miała możliwości użyć swojej broni H. Wynik gry jest bardzo trudny do przewidzenia. Jedną z możliwości jest sytuacja, w której terytoria obu Imperiów zostaną zniszczone w całości i nikt nie będzie zwycięzcą. Celem gry jest zniszczenie armii przeciwnika.

Zapytaj:

- *Co sądzicie o takiej grze?*
- *Czy znacie gry podobne do niej?*

Wyjaśnij, że w II połowie XX wieku rzeczywiście naprzeciwko siebie stały gotowe do wojny dwa bloki państw: USA i ich sojusznicy oraz ZSRR i uzależnione do niego państwa. W propagandzie każdego z tych bloków przeciwnicy byli oczywiście Imperium Zła, a ich armie były gotowe do III wojny światowej. Zdarzały się okresy, kiedy w powietrzu stałe krążyły samoloty z bombami gotowe do ataku na terytorium przeciwnika, a załogi obsługujące rakiety były gotowe w ciągu kilku minut do wystrzelenia ich w kierunku rywala.

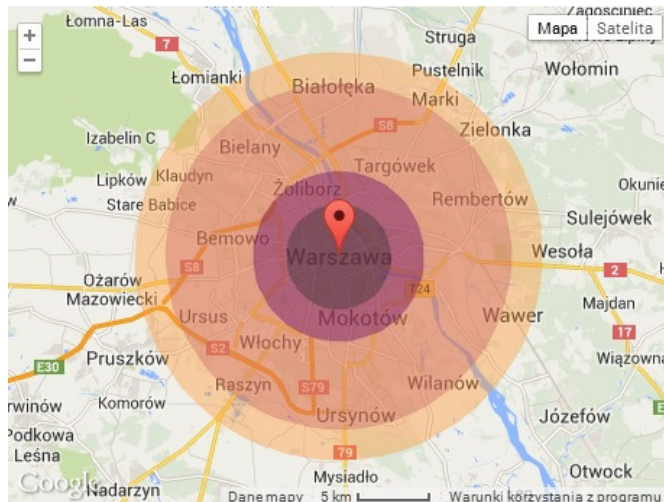
Zapytaj:

- *Czy, waszym zdaniem, broń H istniała naprawdę?*

Wyjaśnij, że każdy z bloków dysponował bombami termojądrowymi określanymi czasem mianem bomb H. Te bomby mają znacznie większe możliwości niszczenia niż bomby atomowe. Pierwsza bomba atomowa została zrzucona przez USA na Hiroszimę w 1945

roku. Zginęło wówczas 80 tysięcy ludzi, a 40 tysięcy zostało ciężko rannych. Tysiące umarły wiele lat po wojnie z powodu skutków napromieniowania. Największa bomba jądrowa, jaką wypróbowano na poligonie była 4000 razy silniejsza, od tej która wybuchła w Hiroszynie. Możesz uczniom pokazać mapkę przedstawiającą potencjalną strefę zniszczenia Warszawy, gdyby zrzucono na nią bombę atomową.

(Na stronie <http://wieza.org/zasieg-bomby-atomowej-w-twoim-miescie/> po podaniu nazwy swojej miejscowości zobaczysz strefę zniszczenia wokół niej)

W drugiej połowie XX wieku ludzie stale żyli w zagrożeniu wojną atomową. Powstawały książki i filmy o takim kataklizmie (np. „Ostatni brzeg” z 1959 r., prod. USA) lub o upadku cywilizacji po nim (np. cykl filmów „Mad Max” z Melem Gibsonem w roli głównej). W szkołach dzieci uczyły się, jak zachowywać się w przypadku wybuchu bomby atomowej. Nadal w wielu budynkach tzw. użyteczności publicznej (np. w urzędach, szkołach) można znaleźć tablice zawierające opisy sygnałów alarmowych. Jeden z nich dotyczy właśnie ostrzeżenia o wybuchu atomowym. Jeszcze teraz w Polsce w blokach zbudowanych w latach 50-tych i 60-tych można odnaleźć w piwnicach pomieszczenia zamykane ciężkimi żelaznymi drzwiami, które miały służyć jako schrony.

Liczba bomb atomowych i wodorowych posiadanych przez dwa bloki państw wystarczyłaby do zniszczenia życia na całej Ziemi. Albert Einstein powiedział w 1947 roku: „Nie wiem, jaką bronią będzie się walczyć w czasie III wojny światowej, ale IV wojna światowa będzie wojną na kamienie i maczugi”. Politycy i wojskowi zdawali sobie sprawę z konsekwencji takiej zbrojnej konfrontacji. Każda ze stron obawiała się wojny, w której nie mogło być zwycięzców i jednocześnie przygotowywała się do niej, rozbudowywała swoje arsenały, budowała schrony, tworzyła coraz bardziej śmiertelne bronie. Generałowie zajmowali się „grami wojennymi” - ćwiczyli na mapach możliwy przebieg działań zbrojnych, w którym wyobrażali sobie udział prawdziwych wojsk walczących prawdziwą bronią w prawdziwych miastach. Ten okres został nazwany *zimną wojną* (gorąca wojna to w tym przypadku otwarta walka), wojną polegającą na rywalizacji gospodarczej, ciągłym zbrojeniu się oraz na podporządkowywaniu sobie mniejszych państw (czasem poprzez wysyłanie tam broni, a nawet żołnierzy) i jednocześnie unikaniu sytuacji, w której doszłoby do konfliktu zbrojnego między USA i ZSRR.

Obecnie bomby są schowane w magazynach i nie grozi nam już wojna atomowa. ZSRR już nie istnieje. To państwo przekształciło się w Rosję i kilkanaście mniejszych krajów. Od lat 90-tych XX wieku USA i Rosja nie przygotowują się już do wojny przeciwko sobie. Świat uniknął zagłady.

Wyjaśnij uczniom, że wkrótce zobaczą film Władysława Pasikowskiego „Jack Strong”, którego akcja dzieje się w latach 70-tych i 80-tych, w okresie zimnej wojny. Zadaniem uczniów podczas oglądania filmu będzie zwrócenie uwagi na informacje o sposobach rywalizacji pomiędzy USA a ZSRR, o przygotowaniach do wojny, planowanym udziale w niej Polski oraz jej możliwych konsekwencjach dla naszego kraju. Uczniowie mają także zwrócić uwagę na wpływ działań głównego bohatera filmu na sytuację Polski.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o nim sądzicie? Jak wam się podobał?*

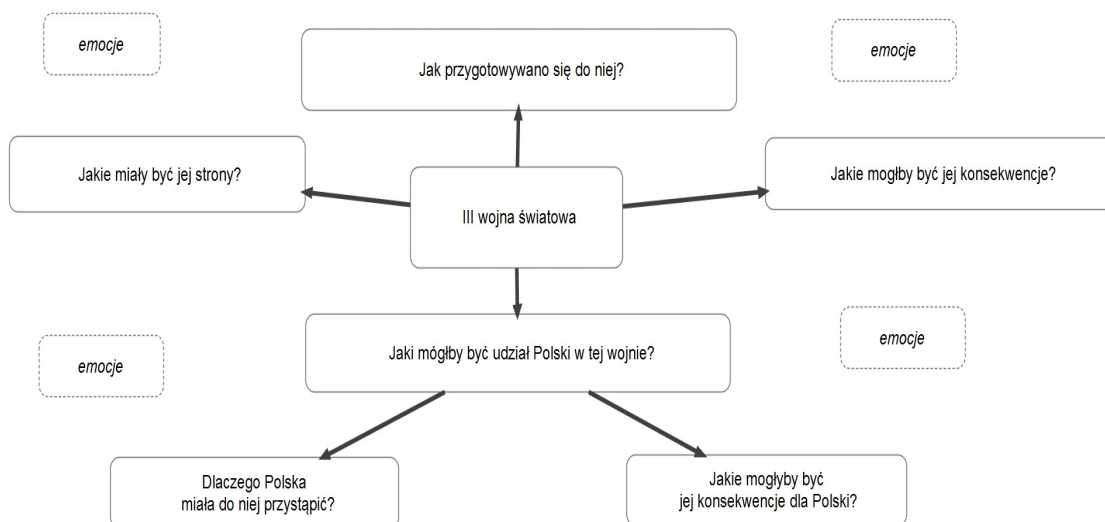
Poleć, aby uczniowie wymienili wszystkie informacje przedstawione w filmie na temat możliwej wojny i losów Polski podczas niej. Wypisz je na tablicy.

Zapytaj uczniów:

- *Jakie macie pytania odnośnie tych informacji?*

Wyjaśnij wątpliwości uczniów. Zwróć uwagę, że Polska po 1945 roku została podporządkowana ZSRR. Stąd polska armia była gotowa do wykonywania rozkazów dowódców armii ZSRR i także przygotowywała się do wojny ze Stanami Zjednoczonymi i ich sojusznikami.

Podziel uczniów na zespoły i poleć, aby każdy z nich przygotował schemat porządkujący informacje o możliwej wojnie (poznane na poprzednich zajęciach, podczas oglądania filmu „Jack Strong” lub pochodzące z innych źródeł). Uczniowie swoje pomysły mają przedstawić na dużych planszach. Zaproponuj, aby wpisali na plansze nazwy emocji, jakie odczuwają, gdy myślą o przedstawianych treściach. Emocje mogą zilustrować rysunkami (np. emotikonami).

Po zakończeniu pracy nad planszami poprosz uczniów z poszczególnych zespołów o przedstawienie swoich pomysłów. Omów je z pozostałymi uczniami.

Następnie zapytaj:

- *Kto jest głównym bohaterem filmu „Jack Strong”?*
- *Jaka działalność tej osoby została przedstawiona w filmie?*
- *Jaki, zdaniem autorów filmu, miała ona wpływ na przygotowania do III wojny i sytuację Polski?*
- *Co sądzicie o tej działalności?*

Na zakończenie zajęć powiedz uczniom, że arsenały atomowe istnieją nadal, np. Stany Zjednoczone Ameryki posiadają blisko 8 tysięcy bomb atomowych, Rosja - 8,5 tysiąca. Taką bronią mają także m.in.: Francja, Chiny, Indie, Korea Północna. Kilka krajów stara się ją wyprodukować (np. Iran), co wzbudza niepokój wśród sąsiednich państw. Konflikty między państwami trwają i może się pojawić pomysł na użycie tej broni.

Zaproponuj, aby chętni uczniowie przygotowali na następne zajęcia informacje o aktualnym zagrożeniu użyciem broni jądrowej przez kogokolwiek na świecie i sposobach przeciwdziałania temu zagrożeniu.

5. Temat: **Sam przeciw imperium, czyli przemiany płk. Kuklińskiego.**

Zajęcia godziny wychowawczej w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

Podczas tych zajęć uczniowie zastanowią się, jak nasze wewnętrzne przemyślenia wpływają na nasze zachowanie oraz co z tego wynika dla naszych opinii o innych ludziach.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Na początku zajęć zapytaj:

- *Czy chcielibyście wiedzieć, o czym myślą, co czują, czego pragną inni ludzie?*
- *Do czego jest wam to potrzebne?*
- *Jak możecie tego dowiedzieć się?*
- *Jakie są ograniczenia tych sposobów dowiadywania się?*

Zwróć uwagę, że tylko zgadujemy, co dzieje się w innych ludziach na podstawie ich zachowania, wyglądu, wypowiedzi. Możemy ich lepiej poznać, gdy powiedzą nam o swoich myślach i uczuciach (zakładając, że powiedzą prawdę).

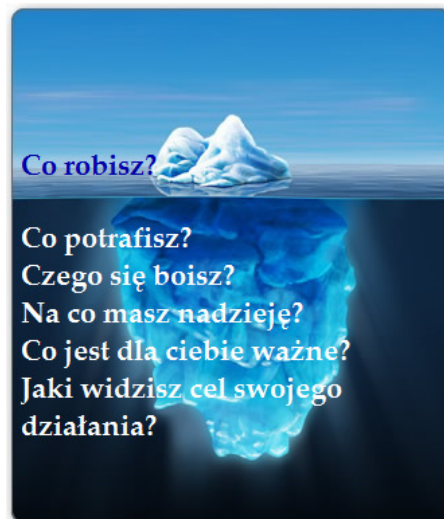
Żyjąc wśród ludzi, chcemy wiedzieć, czego możemy spodziewać się po innych osobach, zwłaszcza tych, które są ważne dla nas. Aby być razem z innymi, porozumiewać się, budować relacje potrzebujemy takiej wiedzy. Lubimy osoby, które myślą podobnie do nas, ważne są dla nich te same wartości.

Wyobraźmy sobie, że inny człowiek jest niczym góra lodowa. Jego zachowanie to tylko część tej góry widoczna nad powierzchnią morza. To, co najważniejsze jest pod powierzchnią. Zachowanie to rezultat tego, co ten człowiek potrafi, cech jego charakteru, wyobrażeń o tym, co jest ważne i co warto osiągnąć.

Zaproponuj, aby uczniowie dobrali się w pary i wykonali poniższe polecenia:

Jak wygląda twoja „góra lodowa”?
(w perspektywie ostatniego miesiąca)

Co robisz?
Co potrafisz?
Czego się boisz?
Na co masz nadzieję?
Co jest dla ciebie ważne?
Jaki widzisz cel swojego działania?

Jak, twoim zdaniem, wygląda „góra lodowa” twojej koleżanki/twojego kolegi?

Co robi?
Co potrafi?
Czego się boi?
Na co ma nadzieję?
Co jest dla niego/niej ważne?
Jaki widzi cel swojego działania?

Powiedz koledze/koleżance o swoim wyobrażeniu jego/jej „góry”. Porozmawiajcie o tym, co się zgadza, a co nie.
Zapisz wnioski, jakie wynikają dla ciebie z tej rozmowy.

Po zakończeniu pracy uczniów wyjaśnij:

Zdarza się, że słońce topi szczyt góry lodowej. Prądy morskie wypłukują podwodną część. Z czasem ta dolna część na style zmienia swoją wielkość, że góra odwraca się, pokazując teraz podwodną część na powierzchni. Dla obserwatora wywrotka góry jest zaskakująca (i bardzo niebezpieczna dla statków płynących zbyt blisko). Nie widzi tego, co dzieje się pod powierzchnią wody. Podobnie czasem dzieje się z ludźmi. Zmieniają swoje zachowanie, a inni wokół nie rozumieją tego przyczyn. Dzieje się tak, bo może zmieniły się ich wyobrażenia o sobie i innych, o tym, co jest ważne i jakie są ich cele.

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film Władysława Pasikowskiego „Jack Strong”, którego głównym bohaterem jest pułkownik Ryszard Kukliński. Ich zadaniem podczas seansu będzie zwrócenie uwagi na „górze lodową” płk. Kuklińskiego. W pewnym momencie bohater filmu podejmie decyzję, która zmieni całe jego życie – jego „górze lodowa” odwraca się do góry dnem. Uczniowie powinni też zwrócić uwagę na to, co wpłynęło na tę zmianę oraz wyobrazić sobie, jak ta „górze” wygląda przed, a jak po zmianie.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o nim sądzicie? Jak wam się podobał? Co zwróciło waszą szczególną uwagę?*

Zaproponuj uczniom wspólne opisanie „góry lodowej” płk. Kuklińskiego w momentach jego życia pokazanych w pierwszych scenach filmu.

<p>Pułkownik Kukliński w pierwszych scenach filmu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Co robi? Co potrafi? Czego się boi? Na co ma nadzieję? Co jest dla niego ważne? Jaki widzi cel swojego działania?

W trakcie wydarzeń przedstawionych w filmie zmienia swoje zachowanie - jego „górze lodowa” przewraca się. Zmiana jest fundamentalna, wpływająca na jego całe życie i życie jego rodziny, a także na losy bardzo wielu ludzi wokół niego.

Zapytaj:

- *Na czym polegała ta zmiana?*

- *Co, waszym zdaniem, wpłynęło do tę zmianę?*

Wspólnie z uczniami opiszcie zatem drugą „góre”:

Pułkownik Kukliński po zmianie:

- Co robi?
- Co potrafi?
- Czego się boi?
- Na co ma nadzieję?
- Co jest dla niego ważne?
- Jaki widzi cel swojego działania?

Zaproponuj uczniom dyskusję wokół odpowiedzi na pytania:

- *Co sądzicie o wyobrażonych przez was „górach lodowych” bohatera filmu?*
- *Co sądzicie o zmianie, jaka zaszła w Ryszardzie Kuklińskim?*
- *Dlaczego?*

W ostatniej części zajęć zwróć uwagę, że wyobrażenia uczniów o tym, co przeżywał bohater filmu wynikają z wizji stworzonej przez autorów filmu. Wizja ta wynika z opinii tych osób – przede wszystkim zapewne autora scenariusza i reżysera, Władysława Pasikowskiego – o prawdziwym pułkowniku Kuklińskim.

Zapytaj uczniów:

- *Jaką opinię, waszym zdaniem, mają autorzy filmu o Ryszardzie Kuklińskim?*
- *Jak zmieniłby się jego obraz w filmie, gdyby ta opinia była inna?*

Swoje odpowiedzi na te pytania uczniowie mogą rozszerzyć w pisemnej pracy domowej.

6. Temat: Co robisz, gdy zrozumiesz, że wszyscy się mylą, czyli o nonkonformizmie.

Propozycja zajęć godziny wychowawczej w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

Podczas tych zajęć uczniowie poznają pojęcia konformizmu i nonkonformizmu oraz zastanowią się nad swoją postawą w sytuacjach konfrontacji z większością.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Zaproponuj, aby uczniowie przez chwilę przyjrzeni się swoim kolegom i koleżankom w klasie, przypomnieli sobie, jak wyglądają, ubierają się i zachowują ich koledzy z innych klas, a następnie poproś, aby wskazali podobieństwa w wyglądzie i zachowaniu uczniów z ich klasy i szkoły.

Na tablicy zgodnie z tymi propozycjami możesz opisać „przeciętnego” ucznia: „najczęściej nosi jeansy marek..., buty..., bluzy w kolorach..., słucha..., gra w...”. Może to być także opis przedstawicieli kilku najliczniejszych grup „podobnych” osób.

Zapytaj uczniów:

- *Z czego, waszym zdaniem, wynikają te podobieństwa w wyglądzie i zachowaniu?*

Przedyskutuj różne propozycje uczniów. Możesz także zaproponować uczniom pewien myślowy eksperyment:

Wyobraźcie sobie, że macie do wyboru dwie sytuacje: w jednej znajdujecie się wśród ludzi podobnych do was, zachowujących się podobnie, mających podobne do waszych poglądy, np. na to co ładne, brzydkie, dobre, prawdziwe; w drugiej wokół was są ludzie, którzy nie są do was podobni, mają inne poglądy, zachowują się zupełnie inaczej.

W której sytuacji wolelibyście się znaleźć? Dlaczego?

Wyjaśnij, że ludzie mają skłonność do myślenia, odczuwania i zachowywania się w taki sposób, jak większość wokół nich. To zjawisko nosi nazwę konformizmu. Dostosowujemy się do większości z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze inni ludzie są dla nas źródłem informacji o tym, jak należy się zachowywać i co myśleć. Obserwując innych – zwłaszcza w sytuacji, gdy nie jesteśmy pewni tego, co mamy myśleć i jak się zachowywać – uznajemy, że ich zachowanie jest właściwe i naśladujemy je. To tak jak w sytuacji, gdy trafiamy na przyjęcie i posadzeni za stołem widzimy wokół swojego talerza długie szeregi różnego rodzaju sztuczków. Wówczas dyskretnie zerkamy na naszych sąsiadów i uczymy się od nich, który widelec służy do których potraw. Drugi powód, z jakiego zachowujemy się konformistycznie to dążenie do utrzymania więzi z innymi i uzyskanie ich aprobaty. Im bardziej zależy nam na opinii innych osób z danej grupy, tym bardziej ich naśladujemy. Jeżeli chcemy, aby koledzy uznali nas za „swego”, będziemy ostentacyjnie zachowywać się tak jak oni, mówić to co oni i wyglądać jak oni. Oczywiście można też zaobserwować u ludzi zachowania nonkonformistyczne.

Zapytaj:

- *Czy zdarzyło się wam znaleźć w sytuacji, w której mieliście wrażenie, że wszyscy wokół są inni niż wy, mają inne poglądy? Jak do tego doszło? Co wówczas czuliście? Co myśleliście? Z jaką spotkaliście się reakcją tej „innej” większości?*

Przedyskutuj z uczniami ich uwagi. Zwróć uwagę, że nonkonformiści czasem mogą spotkać się z wrogością większości. Wówczas stają przed koniecznością wyboru pomiędzy dostosowaniem się do większości, a zachowaniem wierności swoim indywidualnym wyborom.

Zapytaj uczniów:

- *Czy znacie osoby, które można określić mianem nonkonformistów?*
- *Co sądzą o takiej postawie?*

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film „Jack Strong” poświęcony postaci pułkownika Ryszarda Kuklińskiego. Zadaniem uczniów będzie przeanalizowanie postawy bohatera filmu pod kątem jego konformizmu lub nonkonformizmu.

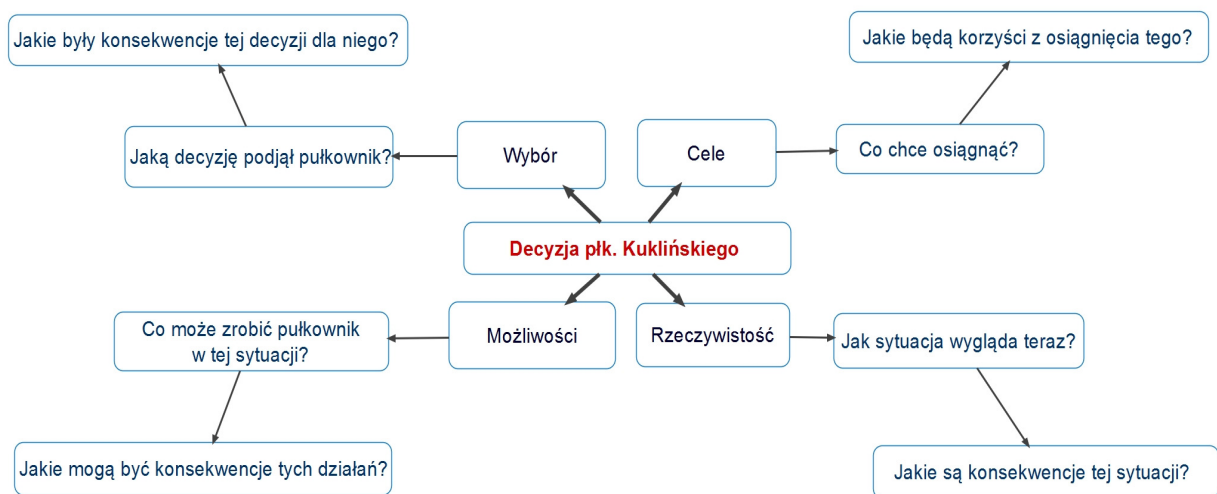
Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- **Co o nim sądzą? Jak wam się podobał? Co zwróciło waszą szczególną uwagę?**

Następnie poproś uczniów o wyjaśnienie pojęć *konformizm* i *nonkonformizm*.

Zaproponuj, aby uczniowie pracując w zespołach, przeanalizowali sytuację i wybory głównego bohatera, korzystając ze schematu:

Po zakończeniu pracy zespołów poleć autorom przedstawienie swoich ustaleń. Przedyskutuj je z pozostałymi uczniami. Zwróć uwagę, że płk Kukliński w pewnym momencie uznał, że musi dokonać wyboru: czy postępować tak jak inni oficerowie wojska polskiego – jego koledzy, przełożeni itd., czy też podjąć działania zgodne z tym, w co wierzył i co jednocześnie było uznawane przez innych oficerów za niedopuszczalne. Każda z tych możliwości prowadziła do innych konsekwencji.

Zapytaj uczniów:

- **Co sądzą o postawie płk. Kuklińskiego?**
- **Jak waszym zdaniem można go określić: konformistą, czy nonkonformistą?**
- **Dlaczego tak myślicie o nim?**

Przedyskutuj z uczniami ich uwagi.

W następnej części zajęć zaproponuj, aby każdy z uczniów zastanowił się, jak mógłby się zachować w przypadku, gdyby sam znalazł się przed koniecznością wyboru postawy konformistycznej lub nonkonformistycznej.

	Gdy przyjdzie mi wybierać:	
	Postępuję, tak jak inni	Działam zgodnie ze swoimi poglądami niezależnie od tego, co robią inni.
Korzyści wynikające z tego wyboru		
Koszty związane z tym wyborem		
Moje wnioski		

Zaproponuj chętnym uczniom przedstawienie swoich refleksji.

7. Temat: **James Bond a Jack Strong, czyli pomiędzy fikcją a rzeczywistością.**

Propozycja zajęć języka polskiego, wiedzy o kulturze, godziny wychowawczej w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

Podczas tych zajęć uczniowie zastanowią się nad zasadami tworzenia postaci bohaterów filmów oraz budowania swoich opinii na temat takich postaci.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Jeszcze przed tymi zajęciami możesz poprosić uczniów o obejrzenie któregoś z filmów o Jamesie Bondzie. Choć najprawdopodobniej w klasie będą uczniowie, które już oglądali te filmy.

Na początku zajęć może odtworzyć uczniom zwiastun do ostatniego filmu o Jamesie Bondzie. Możesz także bezpośrednio przejść do pytania:

- *Kto z was oglądał jakikolwiek film o Jamesie Bondzie?*
- *Jaki to był film? O czym opowiadał?*
- *Jak to się stało, że chcieliście ten film obejrzeć?*

Zwróć uwagę, że filmy o Jamesie Bondzie określane są mianem filmów sensacyjnych. W każdym z nich – z niewielkimi zmianami od pierwszego filmu („Doktor No” z 1962 r.) – jest zachowywany wizerunek głównego bohatera.

Zapytaj uczniów:

- *Co możecie powiedzieć o głównym bohaterze tych filmów?*
- *Jak wygląda?*
- *Co potrafi?*
Jakimi cechami się charakteryzuje?
- *Co jest dla niego ważne?*
- *Do czego dąży?*

Zaproponuj, aby uczniowie po dyskusji wpisali swoje odpowiedzi do pierwszej kolumny poniższej tabeli:

	James Bond	.....
Postać		
Jak wygląda?		
Co potrafi?		
Jakimi cechami się charakteryzuje?		
Co jest dla niego ważne?		
Jakie przeżywa emocje?		
Do czego dąży?		
Akcja		
W jakiej sytuacji znajduje się bohater?		
Co robi?		
Kto jest jego przeciwnikiem?		
Kto jest jego sojusznikiem?		
Co zależy od powodzenia jego działań?		

Następnie zwróć uwagę uczniów, że podobnie jak wizerunek bohatera w każdym filmie o Jamesie Bondzie powielany jest ten sam schemat akcji.

Zapytaj uczniów:

- *W jakich sytuacjach znajdował się „007” w oglądanym przez was filmie?*
- *Co robił?*
- *Kto był jego przeciwnikiem?*
Kto był jego sojusznikiem?
- *Co zależało od powodzenia jego działań?*

Po omówieniu uwag uczniów poproś ich o uzupełnienie tabeli. Zapytaj:

- *Jak waszym zdaniem mają się opowiedzi o Jamesie Bondzie do rzeczywistych sytuacji i osób?*

Wyjaśnij, że uczniowie wkrótce obejrzą film Władysława Pasikowskiego „Jack Strong”, który także zaliczony jest do filmów sensacyjnych i przedstawia historię, w której można dostrzec podobieństwa do wymienianych wcześniej filmów. Wyjaśnij, że ich zadaniem podczas oglądania filmu będzie zwrócenie uwagi na informacje, które pozwolą im uzupełnić drugą kolumnę tabeli sporządzonej na tych zajęciach.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o nim sądzicie? Jak wam się podobał? Co zwróciło waszą szczególną uwagę?*

Poproś, aby uczniowie pracując w parach, uzupełnili tabele, wpisując informacje na temat postaci głównego bohatera i akcji filmu „Jack Strong”. Po zakończeniu pracy poproś o przedstawienie pomysłów.

Zaproponuj uczniom dyskusję wokół odpowiedzi na pytania:

- *Jakie widzicie podobieństwa pomiędzy postacią Jacka Stronga i Jamesa Bonda?*
- *Jakie widzicie różnice? Z czego one wynikają?*
- *Jakie wnioski wam się nasuwają?*

W ostatniej części zapytaj uczniów:

- *W jakim celu, waszym zdaniem, powstają filmy o Bondzie?*
- *Poprzez jakie działania autorzy filmów mogą chcieć osiągnąć ten cel?*
- *Po co, waszym zdaniem, powstał film o Jacku Strongu?*
- *Poprzez jakie działania autorzy tego filmu mogli chcieć go osiągnąć?*

Swoje uwagi uczniowie mogą wpisać do tabeli:

	Filmy o Jamesie Bondzie	„Jack Strong”
Cel stworzenia filmu		
Działania, które prowadzą do jego osiągnięcia		

Na zakończenie zajęć zapytaj:

- *Jakie wnioski na temat tworzenia wizji bohaterów filmowych możecie wyciągnąć po tych zajęciach?*
- *Jaki wpływ mogą mieć te wnioski na wasze opinie o bohaterach filmowych?*

Wysłuchaj uwag uczniów. Odpowiedzi na to pytanie mogą oni rozszerzyć w pisemnych pracach domowych.

8. Temat: Przeszłość jako widowisko, czyli poznawanie najnowszej historii Polski poprzez filmy fabularne.

Propozycja scenariusza zajęć języka polskiego, wiedzy o kulturze, godziny wychowawczej, historii w szkole ponadgimnazjalnej i w gimnazjum.

Podczas tych zajęć uczniowie zastanowią się, na ile wizja przeszłości pokazywana w fabularnych filmach historycznych może być dla nich użyteczna do poznawania historii.

Zajęcia przed obejrzeniem filmu

Na początku zajęć zapytaj:

- *Jakie oglądane ostatnio przez was filmy zrobiły na was największe wrażenie?*
- *Co się wam w nich podobało najbardziej?*

Na tablicy zapisz tytuły filmów wymienionych przez uczniów. Wyjaśnij, że filmy można przypisać do różnych kategorii, kierując się wybranymi kryteriami. Podstawowy podział to rozróżnienie na filmy fabularne, dokumentalne i animowane. Filmy można też przyporządkować do różnych gatunków, kierując się m.in. ich tematyką. Stąd mówi się o filmach akcji, horrorach, komediach itd.

Zapytaj:

- *Do jakich gatunków należały wymienione przez was filmy?*
- *Jakie jeszcze inne znacie gatunki filmowe?*
- *Czym charakteryzują się filmy należące do tych gatunków?*

Nazwy gatunków wypisz na tablicy. Zwróć uwagę na filmy fabularne, których akcja dzieje się w przeszłości. Niektóre z ich stały się przebojami kasowymi, zdobyły wiele nagród. Wśród tych najślawniejszych można wskazać choćby „Gladiatora” w reżyserii Ridleya Scotta lub „Listę Schindlera” w reżyserii Stevena Spielberga. Także ostatnio na ekranach kin pojawiło się kilka polskich filmów należących do tego gatunku np. „Wałęsa. Człowiek z nadziei” wyreżyserowany przez Andrzeja Wajdę.

Zapytaj uczniów:

- *Jakie oglądaliście filmy należące do tego gatunku?*
- *Co o nich sądzą?*

Skoro filmy te pokazują fragmenty przeszłości, to zaproponuj, aby uczniowie pracując w zespołach, przygotowali odpowiedź na pytanie:

- *Co sądzą o poznawaniu historii poprzez fabularne filmy historyczne? Np. zamiast czytania podręczników na temat wojen Rzeczypospolitej w XVII wieku uczniowie oglądaliby „Pana Wołodyjowskiego”, „Potop”, „Ogniem i mieczem” w reżyserii Jerzego Hoffmana.*

Pomocą w udzieleniu odpowiedzi na to pytanie będzie wykorzystanie schematu, w którym uczniowie wskażą zalety takiej sytuacji, jej wady oraz szanse, jakie pojawiają się obecnie dla poznawania historii poprzez filmy historyczne (np. widzowie są zainteresowani filmami o historii najnowszej) i możliwe zagrożenia (niektóre z tematów historycznych nikogo prócz historyków nie interesują, np. zmiany w technikach w rolnictwie w średniowieczu).

Poleć, aby uczniowie swoje schematy zapisali na dużych kartach papieru:

Po zakończeniu pracy w zespołach poleć ich przedstawicielom zaprezentowanie swoich ustaleń. Po zakończeniu prezentacji wspólnie ze wszystkimi uczniami na tablicy sporządź jeden schemat.

Wyjaśnij, że wkrótce uczniowie obejrzą film Władysława Pasikowskiego „Jack Strong” pokazujący wydarzenia, które miały miejsce w latach 70-tych i 80-tych. Zaproponuj, aby uczniowie potraktowali ten film, jako źródło informacji o tych czasach – m.in. o tym, jak wówczas żyli ludzie, czym się zajmowali, jak się bawili, co było dla nich ważne, jakie mieli nadzieje i czego się obawiali.

Zajęcia po obejrzeniu filmu

Zapytaj uczniów o wrażenia z filmu:

- *Co o nim sądzicie? Jak wam się podobał?*
- *Co było głównym tematem tego filmu?*
- *Jakie wydarzenia zostały przedstawione w tym filmie?*
- *Kto był jego głównym bohaterem?*

Następnie poproś uczniów o podanie wszelkich informacji na temat tych wydarzeń i głównego bohatera, jakie uzyskali, oglądając ten film. Zapisz je na tablicy.

Zapytaj:

- *Jakie opinie o tamtych wydarzeniach możecie sformułować na podstawie tych informacji?*
- *Jakie opinie o głównym bohaterze możecie sformułować na podstawie tych informacji?*

Omów z uczniami ich komentarze. Zwróć uwagę, że film fabularny to wyobrażenie jego twórców - reżysera, scenarzystów, aktorów, scenografów itd. - na temat przeszłości. Pokazanie przeszłości może też być tylko jednym z ich celów. Ważniejsze może być

wywołanie określonych uczuć u widzów, rozbawienie, zaintrygowanie, skłonienie do refleksji. W tych warunkach czasem twórcy filmów rezygnują z wierności realiom historycznym (lub nie są w stanie ich pokazać). Artystyczna wizja twórców filmu może mieć duży wpływ na to, co myślą o przeszłości widzowie. Na temat działalności pułkownika Ryszarda Kuklińskiego nadal toczą się dyskusje (czego dowodem są liczne i przeciwne opinie w Internecie).

Zapytaj uczniów:

- *Gdybyście chcieli sprawdzić, na ile obraz głównego bohatera jest wierny rzeczywistej postaci historycznej, to jak moglibyście to zrobić?*
- *Jakie wykorzystać źródła informacji?*
- *Co chcielibyście w nich znaleźć?*

Zaproponuj, aby kilku chętnych uczniów pracujących w zespole rzeczywiście zajęło się sprawdzeniem, na ile filmowa wizja postaci płk. Kuklińskiego zgadza się z tym, kim był i czego dokonał rzeczywisty Ryszard Kukliński. Swoje ustalenia uczniowie mogliby przedstawić na jednym z kolejnych zajęć.

Pracą domową dla wszystkich uczniów może być odpowiedź na pytanie:

- *Jakie inne tematy, twoim zdaniem, z najnowszej historii warto sfilmować? Dlaczego?*